

ΕΚ ΤΗΣ ΑΠΟΛΙΝΑΡΙΟΥ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΛΟΥΚΑΝ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ .

^A **Α**πολιναρίου. Εἰ διὰ τὰ κρυπτὰ δόγματα, μυστικά ^{Cap. VIII. 16.} καὶ ἀπόκρυφα ὀνομαζόμενα, ὁ λύχνος ἀπτεται, ἵνα αὐτὰ δείξῃ, εἰκότως ἐπιφέρεται τῷ οὐδεὶς λύχνον ἄψας, τὸ οὐ γὰρ ἔστι κρυπτὸν ὁ, καὶ τὰ ἐξῆς· τάχα δὲ καὶ τοῦτο δηλοῖ· εἰ γὰρ καὶ κρυπτὴν ἔχει τὴν ἐργασίαν, ἀλλ' ὅσῳ ἂν ἑαυτὸν κα-
^B λύπτῃ διὰ τὸ ἀκηνόδοξον, τοσοῦτον ὁ θεὸς αὐτὸν ἐπὶ πλέον δοξάζει, καὶ νῦν καὶ ἐν τῷ αἰῶνι τῷ μέλλοντι· φύσιν γὰρ ἔχει ὁ νοῦς ὁ ἀνθρώπινος, κατ' ἣν κατεσκεύασεν αὐτὸν ὁ δημιουργὸς, λύχνου δεομένου τῆς ἀπὸ τοῦ λόγου καὶ σοφίας καὶ ἀληθείας τῆ ἀληθινοῦ φωτὸς ἀνάψευς· σπουδάζειν δὲ χρὴ τὴν δοθεῖσαν
^C ἡμῖν λαμπρότητα φυλάσσειν ἐν ὑψηλῷ, καὶ μὴ συγκαλύπτειν ἀργίᾳ, ἧς σύμβολον ἡ κλίνη, ἀναπαύουσα τὸ σῶμα τῆς σαρκικαῖς ἡδοναῖς· οὐ γὰρ φυσικὸν ἡμῖν, ἀλλ' ἐκδόσεως τὸ κάλλος· τὸ δὲ τοιοῦτον ἀμελούμενον ἀφίσταται· ἐπάγει δὲ ἡμᾶς τῆς ἰδίας φιλοδοξίας τὴν τῆ θεῶ δόξαν τέλος τῶν ἔργων προτιθεῖς· εἰκότως
^D δὲ ταῦτα πρὸς τοὺς ἀποστόλους λέγει, οὓς ἤθελε φανερωῖς κη-

A P O L I N A R I I

COMMENTARIORUM IN LUCAM FRAGMENTA .

Si ob occulta dogmata, quae mystica et apocrypha dici solent, lucerna accenditur ut illa collustret, merito verbis *nemo qui lucernam accendit*, subditur *non enim est occultum quod* etc. Fortasse etiam dicere vult: etiamsi opera sua celet homo, tamen quo magis ipse occultit modestiae causa, eo studiosius Deus illum gloria auget praesenti tempore futuroque saeculo. Porro hominis mentem hac natura creator instruxit, ut sit lucerna, quae rationis et sapientiae ac veritatis sincero lumine inflammetur. Dandaque opera est, ut concessum nobis splendorem sublimi loco conservemus, neque ignavia occulamur, cuius symbolum lectus, qui carnalibus voluptatibus corpus resolvit. Neque formositas nobis insita naturaliter, sed donum est: quae si negligatur, defluit. Sane Christus a vana nos gloria revocat, dum finem operum statuit gloriam Dei. Atque haec apte ait apostolis, quos voluit doctrinam

ρύξαι τὸν λόγον κοπιῶντας ἐν τῇ διδαχῇ, ἢ μὴ ἀναπεπτωκότας ἄ
εἶναι βουλόμενος.

Cap.
XVII.
29.

Οὐδεὶς ἐστὶν ὃς ἀφῆκεν οἰκίαν ἢ γονεῖς ἢ ἀδελφοὺς ἢ
γυναῖκα ἢ τέκνα. Ἀπολιναρίου. Προστέθεικεν ὁ Λουκᾶς ἢ περὶ
γυναικὸς, οὐχ ὡς ἑτέρως ἀπαλλοτριῖσθαι δέον τῷ γένει, πλὴν
ὅσον ἐν προτιμῆσει τῷ καλλίονος, καὶ πρὸς τὸ ἀνεμπόδιστον τῆς Β
εὐαγγελικῆς διακονίας· οὐδὲ μὴν τὴν οἴκου καὶ χρημάτων ἀπό-
στασιν, ὡς ἀλλοτρίων ὄντων, χριστὸς ἀποδέχεται· ἀλλ' ὡς τε
καὶ περὶ ταῦτα σχολάζει τὸν ἀνακεῖσθαι μέλλοντα τῇ τῷ εὐαγ-
γελίου λειτουργίᾳ· οὕτως τοίνυν οὐδὲ τὸν ἀπὸ γυναικὸς καὶ γά-
μου χωρισμὸν ὡς ἀπὸ τινος πονηροῦ νομισέον ἐπαινεῖσθαι, ἀλλ' C
ὡς τε μὴ δὲ τοῦτο ἐμπόδιον εἶναι τῷ λειτουργῷ· καὶ καθάπαξ
ἢ τῶν πνευματικῶν προτιμῆσεις οὐκ ἀλλότρια δέκνυσι τὰ σαρκι-
κὰ, ὡς ἐπιχειροῦσιν οἱ Μανιχαίου μαθηταί, μάτην τῷ Θεοῦ τὴν
κτίσιν ἀζητοῦντες καὶ ἀπαλλοτριοῦντες τῷ ποιητῷ τὰ ποιήμα-
τα· ἀδιάφορον δὲ τὸ λέγειν ἕνεκεν τῷ ἐμοῦ ὀνόματος ὡς ὁ Ματ- D
θαῖος φησί, ἢ ἕνεκεν τῷ εὐαγγελίῳ ὡς ὁ Μάρκος, ἢ ἕνεκεν
τῆς βασιλείας τῷ Θεοῦ ὡς ὁ Λουκᾶς· τό τε γὰρ ὄνομα τῷ χρι-
στοῦ δύναμις ἐστὶ τῷ εὐαγγελίῳ ἢ τῆς βασιλείας· τό τε εὐαγ-
γέλιον εἰς ὄνομα ἀνήρτηται τῷ χριστῷ· καὶ ἡ βασιλεία τῷ Θεοῦ
διὰ τῷ ὀνόματος αὐτοῦ γνωρίζεται ἢ παραγίνεται. N. E

aperte praedicare, laborantes in magisterio, non se ignaviae tradentes.

Nemo est qui reliquerit domum aut parentes aut fratres aut uxorem aut filios etc. Apolinarii. Addit Lucas uxoris quoque mentionem, ita tamen ut non aliter a cognato genere abhorrendum sit, quam rei sublimioris gratia, atque ut nihil ab evangelico ministerio nos impediat. Neque enim larium aut pecuniae, tamquam rerum alienarum, omissionem Christus approbat, sed ita ut nequis impendat curam his, si quidem evangelicis muneribus functurus est. Sic itaque ne uxoris quidem nuptiarumque abstinentiam, ceu rei malae, credendum est commendari; sed eo tantum nomine, ut nulla ministro impedimenta sint. Omnino spiritalium rerum praelatio haud in alienorum numero carnalia ponit, ut Manetis discipuli volunt, qui Dei creaturam temere abolerent, remque factam a factore abalienant. Porro periunde est sive dicatur propter nomen meum, ut ait Matthaeus; sive propter evangelium, ut Marcus; sive propter regnum Dei, ut loquitur Lucas. Nam et Christi nomen vim habet evangelii et regni; rursusque evangelium in Christi nomen adsciscitur; et denique regnum Dei per Christi nomen agnoscitur atque venit.

A Εὐρήσῃτε πῶλον δεδεμένον . Ἀπόλιναρίου . "Ὅτι δέ ση-
 μείον ἦν τὸ γινόμενον , δῆλον · οὐ γὰρ ἀπὸ τῶ ὄρους τῶν ἐλεῶν
 εἰς Ἱερουσαλήμ εἰσιόντι τῷ κυρίῳ χρεία τις ἦν ἐπ' ὄνου καθεζέσ-
 θαι , ὅς τὴν Ἰουδαίαν καὶ Γαλιλαίαν ἀπασαν διήει πεζός · ἀλλὰ
B τὸ ἔποχον αὐτὸν ἐπὶ τῷ πῶλου θεωρεῖσθαι , δηλοῖ τὸ ἐπὶ τῷ
 νέῳ λαῷ καθεζέσθαι τὸν οὐράνιον ἡγεμόνα καὶ βασιλέα τῆς Ἱερου-
 σαλήμ · τὸ γὰρ νέον τῆς κλήσεως ἐδήλωσεν ὁ πῶλος · ἀκριβέστατα
 δὲ Ματθαῖος τὴν ὑποτύπωσιν τῶν πραγμάτων γεγενημένην ἔδειξεν,
 οὐ μόνον τῷ πῶλου μνημονεύων ἀλλὰ καὶ τῆς ὄνου ἐπομένης · ὅτι
 καὶ ὁ Ἰσραὴλ ὕστερον ἀκολουθήσει τῷ νέῳ λαῷ , καθὰ τότε ἢ μή-
C τηρ τῷ πῶλῳ · ὅτι γὰρ ἐπὶ τὸν πῶλον ἐκαθέσθη , δηλοῦσιν οἱ λοι-
 ποί , οἱ καὶ μόνου τῷ πῶλου μνημονεύσαντες ἀγομένου πρὸς τὸν
 Ἰησοῦν · ὁ δὲ Ματθαῖος εἰπὼν καὶ τὴν ὄνον ἀχθεῖσαν , καὶ ἐπάνω
 αὐτῶν καθεσθῆντα τὸν κύριον , οὐδὴ που ξυνωρίδα γενομένην τῷ
 τε πῶλου καὶ τῆς μητρὸς λέγει · πῶς γὰρ ; ἀλλ' ἐπομένην τὴν ὄνον ·
D δεδεμένος δὲ ὁ πῶλος καὶ ἡ ὄνος τοὺς προσδεδεμένους τοῖς ἀν-
 θρωπίνοις πράγμασιν ἔδειξε λαοὺς , καὶ μὴ ἀνέτους εἰς τὸ δέξασ-
 θαι τὴν ἐπίβασιν τῷ κυρίῳ · ἀνιεμενὸς δὲ διὰ τὸ θεῖον ἐπίταγμα
 τῷ κυρίῳ , μηδενὸς ἀποκωλύσαι δυναθέντος , εἰ καὶ βέλονται κωλύειν
 τινὲς , ὡς αὐτοὶ δεσπόται · ἀλλ' ἐάν τις ὑμῖν εἴπῃ τί φησιν , ἐρεῖτε
E ὅτι ὁ κύριος αὐτῶν χρεῖαν ἔχει · θεῖα δὲ κλησὶς ἐν τῷ δεδήλωται .

Invenietis pullum alligatum . Prodigium huic rei inesse patet . Neque enim ex olearum colle Hierosolyma ingredienti Domino opus erat in asello sedere , qui Iudaeam Galilaeamque pedester obibat . Verum eius in pullo equitatio significat caelestis ducis atque regis Hierosolymorum in novo populo thronum . Novitatem quippe vocationis demonstrabat pullus . Sed tamen Matthaeus accuratissime gestarum rerum imaginem deformavit , qui non pulli tantummodo sed asinae quoque sequentis mentionem fecit : quia videlicet ad extremum Israel novum populum subsequetur , velut eo tempore pullum mater . Sane quod in pullo equitaverit , significant ceteri , qui et unius pulli meminerunt ad Iesum adducti . Matthaeus vero dum asinam quoque ad Iesum adductam ait , illisque insidentem Dominum , haud bigam de matre pulloque factam dicit . Qui enim id fieret ? sed sequentem asinam significat . Porro pullus alligatus et asina irretitos humanis negotiis populos ostendunt , neque recipiendae Domini sessioni vacantes : qui ceteroqui divino Domini nutu solvuntur , quin vetare quisquam possit , etiamsi herili potestate contradicere velit . Siquis , inquit , vobis aliquid dixerit , Dominum his opus habere respondebitis : quibus verbis divina vocatio demonstrata fuit .

cap. XX. Ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς ; Ἀπολιναρίου . Τίς ὢν, ^A
 ἢ πρόθεν τὸ ἀξίωμα εἰληφώς τὸ ὑπὲρ ἡμᾶς , ἀποκωλύεις ἅπερ
 ἡμεῖς οὐκ ἐκωλύσαμεν ἐν τῷ παντὶ χρόνῳ , διελέγχων τὴν ἡμετέ-
 ραν ἐπιστάσιαν , ἢ καταισχύων ὡς ἀμελῶς ἔχοντας περὶ τὸ τῷ
 ἱερῷ πρέπον ; ἔδει δὲ οὐκ ἐρωτᾶν , ἀλλ' εἰδέναι μάλιστα μὲν ἐκ
 τῶν ἄνω προφητῶν . εἰ δὲ μὴ τὴν Ἰωάννου μαρτυρίαν ἔναυλον ^B
 τῇ μνήμῃ φέροντας , ὅτι οὗτος ἐστὶν ὁ προσδοκώμενος πάλας σω-
 τὴρ τοῦ κόσμου , ἢ γινώσκων τὴν ἐξουσίαν ἢ μὴ ζητεῖν περὶ αὐ-
 τῆς . N.

3. Ἐρωτήσω ὑμᾶς καὶ γὰρ λόγον ἓνα . Ἀπολιναρίου . Ἐχρῆν
 μὲν οὖν ἀπὸ τῶν προφητῶν ταῦτα εἰδέναι . ἐπεὶ δὲ οὐ συνίασιν, ^C
 ἀντικρυς μὲν μαρτυρεῖν ἑαυτῷ ὁ κύριος ἐκκλίνει , Ἰωάννην δὲ πα-
 ρέχεσθαι μάρτυρα βούλεται . ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἀποδεξαμένοις οὐδὲ
 τὸν Ἰωάννην διαλέγεται , διὰ τοῦτο πρότερον ἐρωτᾷ περὶ τοῦ Ἰω-
 ἀννου ἢν τινα γνώμην ἔχουσιν . εἰ γὰρ ἐκεῖνον ἦσαν ἀποδεδεγμέ-
 νοι , πάντως καὶ τὴν μαρτυρίαν ἀκόλουθον ἦν ἀποδέξασθαι . καὶ ^D
 οὕτως αὖ ἠπίσαντο τὴν ἐξουσίαν . ἀναγκαίως οὖν ἐρωτᾷ διὰ ταῦ-
 τα περὶ τῆς χάριτος τῆς ἐν Ἰωάννῃ . αὕτη γὰρ αὐτὸν ἔντιμον καὶ
 ἀξιόπιστον καθίστησι μάρτυρα . καὶ εἶπατέ μοι φησὶ , πότερον
 ἐκ θεοῦ ἦν τὸ βάπτισμα Ἰωάννου , ἢ ἀνθρώπινον ; τὸ γὰρ ἐξ οὐ-
 ρανοῦ λέγων , τὸ ἐκ θεοῦ δεδήλωκε . λέγουσιν , οὐκ οἶδαμεν . καὶ ^E

In qua potestate haec facis ? Quis tu , aut qua dignitate apud nos prae-
 ditus , id vetas quod nos nullo tempore prohibuimus ? ministerium interim
 nostrum vituperans , infamiamque creans , quasi rem sacram segniter curemus .
 Atqui non tam sciscitari , quam e superioribus prophetis id cognoscere opus
 erat . Praeter quam quod recens erat apud eos Iohannis testimonium dicen-
 tis hunc illum esse iamdiu expectatum mundi servatorem : atque ita potesta-
 tem agnoscere oportuit non scrutari .

Rogabo et ego vos unum verbum . Oportuisset quidem haec a prophe-
 tis eos didicisse : quod quoniam minime sciebant , declinat sane Dominus
 quominus manifeste de se testetur , datque operam ut Iohannis testimonio uta-
 tur . Sed quoniam alloquitur homines qui ne Iohannem quidem probabant ,
 idcirco in primis rogat eos quodnam iudicium de Iohanne habeant ? Etenim
 si hunc probabant , prorsus consequeretur ut testimonium quoque reciperent :
 atque ita Iesu potestatem agnoscerent . Igitur necessario his verbis interrogat
 de Iohannis gratia ; quae sane hunc honorabilem gravemque testem efficiebat .
 Ergo mihi dicite , inquit , Iohannis baptismus a Deo ne sit an humanum ? Nam
 cum ait e caelo , rem a Deo manantem significat . Illi aiunt se nescire : qui-

A πρὸς τοῦτο ὁ σωτὴρ ἀκολουθῶν, οὐδὲ ἐγὼ λέγω ὑμῖν, φησι, ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ · τοῦτο δὲ ἐστὶ, τὸ οὐ δύνασθε οὐδέ περὶ ἐμοῦ ἀκούειν ὅστις εἰμι, ἐπεὶ τὸν μάρτυρα οὐ δέχεσθε, ὃς ἦλθεν εἰς μαρτυρίαν ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τῆς φωτός · εἰ γὰρ ἠπίσασθε ὅτι τὸ φῶς εἰμι τὸ ἀληθινόν, ἔγνωτε ἂν ὅτι εἰκότως ἀφαιρῶ τὸν σκότον τῆς φιλοκερδείας ἀπὸ τῆς ἱεροῦ . **N**

Περὶ τὸν υἱὸν μου τὸν ἀγαπητόν · ἴσως τοῦτον ἰδόντες ^{13.} ἐντραπήσονται . Ἀπολιναρίου . Οὐχ ὡς ἀγνοοῦντος μὲν τοι τὸ ἀποβησόμενον τῆς πέμποντος ἔρηται τὸ, ἴσως τοῦτον ἐντραπήσονται, ἀλλ' ὡς τῆς πράγματος ἔχοντος τὸ ἀξίον ἐντροπῆς · δούλους δὲ πρῶτους λέγει τοὺς ἐν καιρῷ Ἡλίου, ὅτε τοὺς πλείονας ἀνείλεν Ἰεζάβελ · δευτέρους δὲ τοὺς περὶ τὸν Ἀμὼς καὶ Ὡσηὲ καὶ Ἡσαΐαν, ὑφ' ἐντάγμα κεμένους παρὰ τῷ Ματθαίῳ, μεχρι τῶν τελευταίων, τῶν περὶ Ἰερεμίαν καὶ Ἰεζεκιήλ καὶ Δανιήλ · ὁ δὲ Μάρκος καὶ Λουκᾶς εἰς τρία διεῖλον μέρη τὴν τῶν προφητῶν ἀποστολήν · δούλον λεγοντες ἀπεσταλμένον, πρῶτον καὶ δεύτερον καὶ τρίτον, ἵν' οἱ περὶ τὸν Ἡσαΐαν δήπου κεχωρισμένως εἰσάγωνται, τῶν περὶ τὸν Ἰεζεκιήλ τελευταίων ὄντων · κατὰ ταύτην γε τὴν διαίρεσιν τὸ τὰ τρία ἔτη ἔρχομαι καρπὸν ζητῶν ἐν τῇ συκῇ ταύτῃ καὶ οὐχ εὐρίσκω, εἰς τοὺς προφήτας ἂν λέγοιτο · ἵνα **E** τὸ τέταρτον ἔτος ἦ, τὸ τῆς παρουσίας τῆς κυρίου · ἐπάγει δὲ ἡ

bus consequenter subdit servator : ne ego quidem vobis dico , in qua potestate haec facio . Hoc est , fieri nequit ut quis ego sim intelligatis , quoniam testem non recipitis , qui venit ut testimonium lumini perhibeat . Nam si me verum lumen esse crederetis , profecto non ignoraretis me avaritiae tenebras iure meritoque de templo pellere .

Filium meum dilectum mittam : hunc ubi aspexerint , fortasse revere- buntur . Haec ait , non quia mittens nesciret quid eventurum esset , sed quia reapse negotium reverentia dignum erat . Primos autem servos ait illos aetate Eliae , quos plurimos occidit Iezabel . Posteriores intelligit Amosum , Oseam , Isaiam , uno ordine positos apud Matthaeum , usque ad postremos Hieremiam , Ezecielem , Danielelem . Marcus vero Lucasque in tres dividunt partes prophe- tarum missionem : narrant enim famulum primum , alterum , tertiumque mis- sum ; ut Isaiam cum aliis seorsum sistant ; postremusque Ezeciel item cum aliis sit . Iuxtaque hanc divisionem illud etiam , *tertio iam anno fructum ab hac ficu petens , nullum invenio* , ad prophetas refertur ; ita ut quartum in annum adventus

(1) Huc usque extat scholion Apollinarij etiam in alio codice vaticano ;

παραβολὴ τὸ κατὰ τῆς κυρίου τόλμημα, ὅτι ἐξέβαλον αὐτὸν ἄ
ἐξω τῆς ἀμπελῶνος, τουτέστιν ἐξω τῆς πόλεως καὶ τῆς ναοῦ, καὶ
ἀπέκτειναν. N.

ΒΙ. Ἐπερώτησαν αὐτὸν λέγοντες. Ἀπολιναρίου. Οὗτοι μὲν τοι
οἱ ἠρωδιανοὶ μετὰ τῶν φαρισαίων προσήεσαν τῷ κυρίῳ, καὶ πα-
γίδα αὐτῷ ἠτοίμασαν ὡς ῥόντο δυσδιάφυκτον· εἰ μὲν γὰρ εἶπε Β
δεῖν δοῦναι Καίσαρι φόρους, διαβλητέος πρὸς τὸν λαὸν ἔμελλ-
λεν ἔσεσθαι, ὡς τὸ ἔθνος καταδουλῶν· εἰ δὲ καὶ ἐκώλυσεν, οἱ τῆ
ἡγεμόνος συνέλαβον αὐτὸν· διὰ τοῦτο καὶ τὰ ἐγκώμια καὶ ἡ μαρ-
τυρία τῆς ἀληθεύειν ἅπαντα, καὶ πᾶσαν πράξιν ὀρθὴν μετὰ παρ-
ρησίας ὑποτίθεσθαι· αὕτη γὰρ ἡ ὁδὸς τῆς θεοῦ τὸ μὴ φροντίζειν C
τινός, μηδὲ ὑποστέλλεσθαι πρόσωπον· ταῦτα γὰρ φασὶν ὥστε
ὑπαγαγεῖν αὐτὸν καταφρονῆσαι μὲν τῆς ἀρχόντος, ἀπαγορεύσαι
δὲ τοὺς τελουμένους τῷ βασιλεῖ φόρους· εἰδότες ὅτι καὶ Ἰουδας ὁ
γαλιλαῖος εἰσηγησάμενος μὴ ὑπακούειν βασιλεῖ, μὴ δὲ ἀπογρά-
φεισθαι τὰς οὐσίας, ἀπώλετο, καὶ πάντες ὅσοι ἐπέειδοντο αὐτῷ D
διεσκορπίσθησαν· πρὸς δὲ τὴν τοιαύτην πείραν ὁ τῆς σωτῆρος λό-
γος πρῶτον μὲν αὐτὸ ἐξελέγχει ὅτι πεiràζουσιν, ἵνα μὴ δὲ ὡς
λαθόντες αὐτὸν μέγα φρονῶσιν, ἀλλ' εἰδῶσιν ὅτι καὶ τὰ ἐγκάρ-
δια γινώσκει· εἶτα κελεύει τὸ ἀργύριον προσενεχθῆναι αὐτῷ τὸ
τῷ βασιλεῖ τελούμενον· καὶ οὐχ ὅτι ἀγνοεῖ τὴν ἐπιγραφὴν, ἀλλ' E

Domini incidat. Addit autem parabola facinus adversus dominum, quod eum vinea expulerint, hoc est urbe ac templo, ac denique occiderint.

Rogaverunt eum dicentes. Herodiani hi sunt, qui cum Pharisaeis vene-
runt ad Dominum, eique laqueum ut ipsi quidem opinabantur aegre vitabilem
tetenderunt. Nam si tributum Caesari dandum diceret, in odium populi in-
curreret, quasi servitium gentis praegravaret. Sin forte prohibuisset, praesidis uti-
que satellites eum comprehendissent. Hinc illae praeviae laudes, et quod in
omni re veritati studeret, et quod confidenter quidquid bene visum esset fa-
ceret: quia haec scilicet via Domini esset, neminis rationem habere neque
alicuius aspectum reformidare. Sic aiunt, quo ei praesidis contemptum sua-
deant, atque ut ipse principi tributum pendere vetet. Noverant enim Iudam
quoque galilaeum, deterrentem homines ab observantia principis atque a re
familiari censui subiicenda, morti traditum, et quotquot ei auscultabant disper-
sos. His insidiis occurrens servatoris sermo, primo quidem hoc ipsum arguit
quod se tentarent; ne forte se nescium fefellisse gloriarentur, immo vero agno-
scerent, se mentium quoque arcana scire. Deinde iubet denarium proferri
quem principi penderent: neque sic loquitur, quia nesciret inscriptionem,

▲ ἵνα ἕκαστος θεωρημένος τὴν ἀπόκρισιν εὐλόγως ποιήσῃται· καὶ ἐξ ὧν ἀποκρίνονται τὸ ἐπόμενον ἀκούσωσι. Ν.

Ἀπολιναρίῳ. Τὸ ὡς ἄγγελοι τῷ Θεῷ ἐν οὐρανῷ, ἔχ' τοὺς xx. 14
 ἀνθρώπους ἔσεσθαι ἐν οὐρανῷ δηλοῖ¹, ἀλλ' ὡς τοὺς οὐρανίους ἀγγέλους· ὁ γὰρ Μάρκος οὕτω φησὶν², ἔσονται ὡς ἄγγελοι ἐν οὐρανῷ· ὡσπερ γὰρ τὸ ἀγγελικὸν πλῆθος πολὺ μὲν ὄν, οὐ μὴν ἐκ γεννήσεως αὐξηθὲν, ἀλλ' ἐκ δημιουργίας ὑπάρχον, ἀπειρόν ἐστιν, οὕτω καὶ τὸ ἀνισάμενον πλῆθος τῶν ἀνθρώπων· ὅτι δὲ γενήσεται ἀνάστασις καὶ οὐκ ἀδύνατον τὸ πρᾶγμα τοῦτο ἐξ ἐπαγγελίας τῷ Θεῷ δέκνυσι καὶ οὐκ ἐκ φυσιολογίας· ἴσμεν γὰρ ὅτι
 c καὶ πρὸς τὴν λέξιν ταύτην οἱ ἀπὸ Μαρκίωνος καὶ Οὐαλεντίνου ἔτι μάχονται, εἰς ψυχὰς ἀνάγοντες τὸν λόγον· ταύτας γὰρ ζῆν, καὶ περὶ τούτων εἰρηκέναι τὸν κύριον φασὶν, ὡς τούτων ὄντος Θεῷ· ἔ-

verum ut e re oculis subiecta concinnam ipse responsionem faceret, illique consentanea suis dictis audirent.

Verba sicut angeli Dei in caelo haud homines in caelo futuros significant, sed caelestibus angelis similes evasuros. Etenim Marcus ait futuros ut sunt angeli Dei in caelo. Nam sicuti angelorum numerus permultus est, neque tamen procreationibus auctus, sed creatione infinitus est; ita erit resurgentium quoque hominum multitudo. Quod autem futura sit resurrectio, neque ea res impossibilis sit, Dei promissione non physica doctrina ostendit. Sane novimus Marcionitas ac Valentinos adhuc hanc lectionem oppugnare, dum haec verba ad animas referunt. Has nimirum vivere, et de his locutum Dominum aiunt, tamquam harum reapse Deum. Atqui Sadducei non

(a) Deest in cod. ἵνα. (b) Cap. XII. 25. Scribit autem οἱ ἐν οὐρανῷ, nam praecedens οἱ vocis ἀγγελοι sequentem absorpsit.

(1) Si Apolinarius prae oculis habet primam, id est iustorum, ut aiunt millenarii, resurrectionem, post quam ipsi existimant vitam iustos in hoc orbe diu producturos, caelestem moribus et visione Dei, sed terrenam incolatu, donec in caelum denique abripiantur, is absurdam quidem sed non haereticam, ut arbitror, sententiam sequitur. Sin hominum corpora numquam in caelo futura ait, is ab ecclesiae catholicae doctrina aperte discedit. Apolinarii futilia de millenario regno dogmata reprehenduntur in Cyrilli apologetico concil. ephes. ed. Colet. tom. III. p. 1366. Eiusdem Apolinarii libros de resurrectione fabulosos et iudaizantes vituperat magnus Basilius ep. ccl. xlii et ccl. xv, itemque Hieronymus prolog. lib. xviii. in Isaiam. Idem Hieronymus ibidem commemorat veterum, praesertim haereticorum, de anima-

rum et humanae carnis statu controversiam, quam infra videtur attingere Apolinarius. Sane animas defunctorum statim post hominis obitum praemium vel poenam pro meritis consequi ante corporum etiam resurrectionem confessa est graeca simul latinaque ecclesia in generali concilio florentino ed. praedict. tom. xviii. p. 30-31, quum antea pars aliqua Graecorum super ea re dissentiret, ac piorum animas ante corporum resurrectionem non nisi tranquilla quadam spe aut visione frui modice opinaretur. Gravissima denique sollemnisque fuit sententia dicta a Iohanne papa xxi circa piarum animarum a corporibus secretarum non dilatam beatitudinem. Multo tamen antea magnus Gregorius papa doctrinam hanc diserte tradiderat dialog. III. 25; ne alios auctores in re notissima et certissima laudem.

δέπου δέ σαδδουκαίοις περί ψυχῶν ἦν ἡ ἀντιλογία, ἀλλὰ περί σωμάτων¹, ὥστε περί τούτων ἡ ἀπόκρισις· λέγεται δέ τότε ἀνίστασθαι ὁ νεκρὸς ὅταν μετὰ σώματος ἡ ψυχὴ· οὐχ ὡς τῆς ψυχῆς ἐν τῷ μεταξὺ διαλελυμένης, ἀλλ' ὡς ἀπρακτοῦσης καὶ τὰ τῆς ζωῆς ἴδια ὅσα μετὰ σώματος οὐκ ἔχουσης· ἐν γὰρ τοι τὸ συναμφοτέρον ἐστὶν ἄνθρωπος, καὶ ἡ ζωὴ κοινὴ, καὶ ἑκατέρου δεῖ πρὸς τὸ τὴν ἐκ θανάτου ζωὴν πάλιν συστήναι· ἐμήνυσεν ἐπὶ τῆς βάτου· ἐδήλωσεν ἐπὶ τῆς γραφῆς τῆς βάτου· αὕτη δὲ ἱστορηται ἐν τῇ βίβλῳ τῆς ἐξόδου.

Cap.
XXII.
24.

Ἐγένετο δὲ φιλονεικία ἐν αὐτοῖς τὸ τίς αὐτῶν δοκεῖ εἶναι μείζων. Ἀπολιναρίου. Ἡ ἐν αὐτοῖς γενομένη φιλονεικία τὸ τίς αὐτῶν δοκεῖ μείζων εἶναι, φαίνεται τοιαύτην ἔχουσα τὴν κίνησιν, ὡς ἐπειδήπερ ὁ κύριος ἐξ ἀνθρώπων μεθίσταται, δεοὶ τινὰ ἐξ αὐτῶν, τῶν ἄλλων ἡγεμόνα γενέσθαι, ὥσπερ ἐν τάξει τῇ τῆς κυρίου· ὁ δὲ σωτὴρ αὐτὸ τῆναντίον παρεγγυᾷ μὴ ζητεῖν τὸ πρωτεῖον καὶ τὸ προστατεῖν τῶν ἄλλων.

28.

Φιλήματι τὸν υἱὸν τῆς ἀνθρώπου παραδίδωσ; Ἀπολιναρίῃς. Σημεῖον τὸ φίλημα δέδωκας ὁ προδιδούς, διὰ τὸ καὶ μᾶλλον πλησιάζει δύνασθαι κατὰ τὴν συνήθειαν; καὶ ὁ κύριος φιλοῦντα μὲν αὐτὸν οὐκ ἀπεστράφη, τῇ τε συνήθει πρᾶότητι καὶ προσελέγχων ἔδειξε δὲ αὐτῷ, ἵνα μὴ νομίζη λαυθάνειν, ὅταν οὐκ ἐπὶ τῆ-

animarum sed corporum dogmati adversabantur : quare de corporibus responsum fit. Dicitur autem tunc resurgere mortuus, cum anima in corpus redit : non quia interim dissoluta fuerit anima, sed quia veluti sine humanis actibus mansit, neque vitam cum corpore communem habuit. Rei quippe utriusque coniunctio homo est, et vita communis; neque utraque opus est ad vitam denuo post obitum redintegrandam. Rem porro commemoratione dictorum apud rubum demonstravit, quae historia in exodi libro scribitur.

Facta est contentio inter illos quis eorum videretur esse maior. Contentio inter eos de principatu excitata videtur inde habuisse ortum, quia mox Domino ex hominibus excessuro, necesse videbatur aliquem reliquorum ducem fieri, ac Domini veluti stationem tenere. Verumtamen servator contrarium mandat, ne primatum videlicet adpetant, atque ut ne ceteris praeesse velint.

Osculo filium hominis prodis? Osculi signo uteris proditor, ut facilius me adeas ob veterem consuetudinem? Et Dominus quidem osculantem non aversatur; tum solita mansuetudine reprehendens demonstrat ei (ne is forte

(1) Act. xxiii. 8.

▲ το αὐτὸν δέχεται ὅπερ σχηματίζεται διὰ τῆς φιλήματος, ἀλλ' ἐπ' ἐκεῖνο ἐφ' ὅπερ ἦκει ἢ βούλεται τῆς ἐπιτελέσαι .

Αὕτη ὑμῖν ἐστὶν ὥρα . Ἀπολιναρίβ . Τετέστιν ὁ τῆς συγ- 53.
χωρήσεως καιρὸς .

Εἰ σὺ εἶ ὁ χριστὸς, εἶπέ ἡμῖν· εἶπε δὲ αὐτοῖς κ. τ. λ. Ἀπο- 66.
B λιναρίβ. Ἐλέγχοντος μὲν τοι ἦν αὐτὸς τὸ εἰρημένον, ὅτι ἐ παν-
τελῶς διαλέληθεν αὐτὸς τὸ πρᾶγμα διὰ τὴν ἐκ τῶν σημείων ἐπί-
γνωσιν· πόθεν γὰρ τὸ λέγειν τοῦτον μόνον χριστόν, ὅπερ ἐφ' ἑτέ-
ρων οὐκ εἰρήκασιν; ἐπιφέρει δὲ τὸ τῆς κρίσεως, ἀπειλῶν ὅτι
C ὄψοντα αὐτὸν ἐν τῇ οὐρανίᾳ δόξῃ φαινόμενον· ἀλλ' ὅμως ἀκρί-
στους οὐκ ἔπτηξαν οὐδὲ ἐφυλάξαντο, ἀλλὰ βλασφημίαν εἶπον
εἶναι τὸν λόγον· οὕτως οὐκ εἰς ὠφέλειαν τοῖς ἀνηκόοις αἱ τῶν μυ-
στηρίων ἀποκαλύψεις, ἀλλ' εἰς κατάκρισιν· τὸ δὲ ὑμεῖς λέγε-
τε ὅτι ἐγὼ εἰμι, φησὶ προσλαμβάνων καὶ τὴν ἐκείνων ἀκόντων
μαρτυρίαν· εἰ γὰρ περὶ αὐτοῦ λέγουσιν ὁ περὶ μηδενὸς ἑτέρου,
D δῆλοι γίνονται μείζονα ἐν αὐτῷ καὶ οἷα οὐκ ἐν ἑτέρῳ τινὶ κατειλη-
φότες· εὐδεμίαν γὰρ ἔχει χώραν εἰς ὑποψίαν τὸ πρᾶγμα, τὸ μη-
δαμόθεν εὐλόγως δυνάμενον ὑποπτεῦσθαι· διόπερ φησὶ ὅτι ὑμεῖς
λέγετε ὅτι ἐγὼ εἰμι, τετέστιν ἀκόντες μαρτυρεῖτε· δύναμιν ὁμολο-
γίας ἐχέσης ὑμῶν τῆς ἐρωτήσεως· ἐ γὰρ ἂν ἐπύθεσθε περὶ εἰ μηδὲν
E ἂν ἠρώτησεν ἕτερος, εἰ μὴ τὸ πρᾶγμα ἦγεν εἰς τὴν ὑπόληψιν. Ν.

Iesum se celare putaret) minime eum se recipere ad id quod osculo simu-
labat, sed ad facinus cuius patrandi causa venerat.

Haec est hora vestra. Hoc est indulgentiae meae tempus.

Si tu es Christus, dic nobis. Respondit autem eis etc. Christi responso redarguuntur; neque enim res eos latebat, qui prodigia resciverant. Cur enim hunc solum dicebant Christum, quam appellationem ceteris non impertiebant? Quamobrem sententiam servator fert; minatur scilicet fore ut se videant caelestis gloria circumdatum. Neque tamen dicto territi sunt, neque salutis suae consuluerunt; immo sermonem blasphemiae insimulaverunt. Adeo mysteriorum revelationes nil prosunt contumacibus, vel potius eosdem damnant! Iam verba *vos me esse dicitis* idcirco ait, ut vel invitum testimonium recipiat. Si enim de illo dicunt, quae nemini praeterea tribuunt, satis declarant se maius aliquid in eo quam in ceteris deprehendisse. Nullus enim suspicioni locus est, nisi alicunde recta coniectura fieri possit. Ait ergo *vos me esse dicitis*, hoc est inviti mihi testes adestis. Habet quippe confitendi vim sciscitatio vestra. Neque enim interrogaretis de eo quod alius nemo percontaretur, nisi vobis ipsa res suspicionem iniiceret.

Cap.
XXIII.
39.

Εἷς δὲ τῶν κρεμασθέντων κακούργων ἐβλασφήμη αὐτόν. Ἄπολιναρίου. Ἀπλούστερον μὲν ὁ Ματθαῖος εἶπεν ὅτι καὶ συσταυρωθέντες ὠνείδιζον αὐτῷ· ἀκριβέστερον δὲ ὁ Λουκᾶς ἕνα φησὶν εἶναι τὸν βλάσφημον· εἰκὸς δὲ ἦν καὶ τοὺς δύο πρότερον βλασφημεῖν, οὐκ εἰδότες ἐφ' ᾧ κατεκρίθη· μαθόντας δὲ, τὸν μὲν ἕτερον μεταβαλέσθαι, τὸν δὲ ἕτερον ἀμετάθετον ἔχειν τὴν πονηρίαν· πολλοὺς γὰρ ἂν ἴδοι τις ἐφ' ὁμοίοις καταδικασθέντας, καὶ τοὺς μὲν ὁμολογοῦντας καὶ καταψηφιζομένους ἑαυτῶν, τοὺς δ' ἀρνούμενους καὶ ἐφ' ὁμολογουμένοις. Ν.

XXIII.
1.

Ἄπολιναρίου. Παραγενέσθαι μὲν τοὶ τὰς γυναῖκας φησὶν ἐπὶ τὸν τάφον ὁ μὲν Ματθαῖος ὄψε σαββάτων, ὁ δὲ Λουκᾶς ὄρθρου βαθέος, καὶ Ἰωάννης μιᾷ τῶν σαββάτων πρῶτ' σκοτίας οὐσῆς· ὡς φαίνεσθαι προκεκοφυῖαν τὴν νύκτα πολὺ, καὶ πρὸς ἡμέραν εἶναι· τὸν γὰρ τοιοῦτον καιρὸν, δυνατὸν καὶ ὄψε σαββάτων καλεῖσθαι, καὶ βαθὺν ὄρθρον τῆς μιᾶς τῶν σαββάτων· λίαν δὲ πρῶτ' καὶ ὁ Μάρκος εἰπὼν, τὸν νυκτερινὸν ἔτι τῆς ὥρας ἐδήλωσε· δῆλον γὰρ ὅτι οἱ μὲν μίαν σαββάτων εἰπόντες, τὴν ἀναστάσιμον ἡμέραν ἐβουλήθησαν ἐπιδείξαι· ὁ δὲ Ματθαῖος τὸ ὄψε σαββάτων λέγων, τὴν ἀρχὴν τῆς ἀναστάσεως δηλοῖ· ἀρχεται γὰρ ὁ σαββατισμὸς Ἰουδαίοις ἢ πᾶσα ἑορτὴ νόμιμος ἀπὸ ἑσπέρας. Κ.

Maleficorum autem cruci pariter fixorum unus blasphemabat eum. Simplicius Matthaeus ait eos quoque qui pariter crucifixi erant convicia ingessisse. Ceteroqui accuratius Lucas unum ait blasphemum fuisse. Opinari vero licet utrumque antea blasphemum fuisse, quoad causam damnandi Iesu nesciverunt: qua mox cognita, alter quidem mentem immutavit, alter in malitia perseveravit. Profecto multos videre licet eodem damnatos crimine, quorum alii et rem fatentur et sibi ultro poenam irrogant, alii manifestum etiam scelus infitiantur.

Ad sepulcrum venisse mulieres ait Matthaeus sero sabbatorum; Lucas profundo mane; Iohannes una sabbatorum mane tenebris adhuc obtinentibus. Hinc patet noctem admodum protractam fuisse, neque a luce diurna abfuisse. Tempus enim huiusmodi appellare licet et sero sabbatorum, et profundum mane unius e sabbatis. Iam et Marcus valde mane dicens, nocturnam adhuc fuisse horam significavit. Porsus constat, qui unam sabbatorum dixerunt, eos diem resurrectionis voluisse ostendere; Matthaeum sero sabbatorum dicentem, resurrectionis initium demonstravisse. Iudaicus enim sabbatismus atque omne legale festum vespere initium capit.